Tanrıların gıdası ÇİKOLATA

Herkes çikolata sever, değil mi? Saadet Özen de 'Çukulata' isimli kitabında "Çikolata her devirde şifa, mutluluk kaynağı... Osmanlı'da ilaç olarak eczanelerde satılırdı" demiş. Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan 'Çukulata: Çikolatanın Yerli Tarihi' isimli kitap bu en sevilen yiyeceği ilginç tarihsel anekdotlarla anlatıyor. Fotoğraf editörlüğünü Cengiz Kahraman'ın yaptığı kitaptaki görseller koleksiyonerlere ve müzayedelere ait. Osmanlı'dan 1970'lere kadar çikolatanın toplumsal-kültürel anlamlarına da ışık tutan kitap, "Yılın En İyi Gastronomi Kitabı" ödülüne layık görüldü. Tarihte 'Tanrıların Gıdası' olarak adlandırılan çikolatayı konu alan kitaptan, işte ilginç satırbaşları...

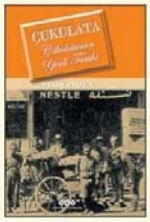

Tarihi, milattan önceye dayanıyor

Çikolatanın tam keşif tarihi bilinmiyor. Yapılan araştırmalara göre, MÖ. 1500-400 yılları arasında, Meksika Körfezi kıyısındaki Olmekler kakao ağacını (kakawa) kültüre aldılar. Bugünkü Güney Meksika, Belize, Honduras, Guatemala topraklarında yükselen Maya uygarlığı, kakao ağacından yoğun olarak faydalandı. MS. 1300 yılında ise Orta Amerika'ya hakim olan Aztekler kakaoyu çeşitli şekillerde kullandı.

Kakao meyvesi kafa büyüklüğünde

Orta ve Güney Amerika'da yaşayan halklar kakao çekirdeklerini kavurup öğüterek içecek yapıyorlardı. Kakao çekirdeği bir kafa büyüklüğündeki kakao meyvesinin içinden çıkar ve aslında çok acıdır. Bu nedenle Latin Amerikalılar çekirdekleri öğüttükten sonra hamur haline getirip süt ya da suda eziyor, içine o coğrafyaya özgü birtakım çiçekler, bazen acı biber katıyorlardı.

Kristof Kolomb

Zavallı Kolomb!

1502 yılında Portekizli kaşif Kristof Kolomb dördüncü keşif seferine çıkarak Honduras'ın açığındaki Guanabara'ya ulaştı. Burada gördüğü Maya kanolarında kakao taneleri vardı ve diğer yiyecek-içeceklerden çok daha pahalıydı. Ama tercümanı bulunmadığı için ne olduğunu anlayamadı. Kolomb, çikolatayı tatmadan öldü.

Piedra Manastırı, İspanya. Katolik din adamları çikolata hazırlıyor.

"Tüketmek caiz mi?"

Avrupalılar, Amerika'nın orta ve güneyini 15. yüzyıldan itibaren istila etmeye başladıklarında kakaoyla tanışmışlar. Amerika'ya giden misyonerler kakaoyu manastırlara getirmiş. Ama bu içecek, tartışmalara konu olmuş. "Çikolata yiyecek midir, içecek midir? Bu haliyle dinen, perhiz zamanı tüketilebilir mi?" gibi sorular din adamlarının kafasını epeyce kurcalamış. Hatta papalardan görüş alınmış.

Kakao yağı yerine tuğla tozu

Osmanlı döneminde "sahte" ya da "taklit" çikolatalar piyasada kol geziyormuş. Hatta doktorlar "Taklit çikolataya dikkat edin!" uyarısında bulunuyormuş. Bazı üreticiler çikolataya kakao yağı yerine badem yağı, zeytinyağı, hatta "öküz yağı" katıyormuş. Dahası; kakao yağından çok az koyup patates, bezelye ununa daha fazla miktarda ekleyenlere rastlanıyormuş. Hatta sağlığı hiçe sayarak kırmızı aşıboyası, zirkon, zincifre (doğal kırmızı cıva sülfür), kibrit, un ufak edilmiş tebeşir ve tuğlayla çikolata hamuru yapanlar bile varmış. O dönemde iyi çikolatayı anlayabilmek için şu tavsiye edilirmiş: Elinizle bastırdığınızda dümdüz bir çizgi halinde kırılmalı. Ayrıca ağza pütürlü gelmemeli ve kolayca erimeli.

Beyoğlu'nun elit mekanlarından Tokatlıyan'da çikolatalı pasta keyfi...

Çeyizde çikolata

Yıl 1660... Fransa Kralı XIV. Louis, İspanyol Prensesi Maria Teresa ile evlendi. Gelin çeyiz olarak yanında çikolata da getirmişti.

Prestij sembolü

Kakaonun hammaddesi sömürgelerden geldiği için Avrupa'da pek kıymetliydi. Bu nedenle aristokratlar arasında sıkça tüketiliyordu ve prestij sembolüydü. Mesela 1804 yılında çikolata müthiş pahalıymış. 1250 gramlık çikolata parasına; iki katı gravyer peyniri veya onbeş katı kadar beyaz un veya altı tavuk alınabiliyormuş. Üretim artıp fiyat düştükten sonra bile herkesin alabildiği bir ürün olmamış kakao.

Manastırda cinayet

17. yüzyılda, Meksika'daki manastırlarda ayin sırasında çikolata içilmesi adettenmiş. Bir manastırda peder, bunu yasaklamış. Ayindeki erkekler birleşip pederi öldürmüş.

Çikolata satan pastacılara 'şekercibaşı' denirdi

Osmanlı'nın kakaoyu tanıması, 17. yüzyıla denk geliyor. Ama gerçek anlamda çikolata piyasası, 19. yüzyılın ikinci yarısında oluşmuş. Önce Fransız, sonra İsviçre markaları Osmanlı çocuklarını sevindirmiş. Dönemin çocuk dergilerindeki yarışmalarda kazananlara, bu çikolatalar hediye ediliyormuş. 1850'lerden itibaren çikolata Osmanlı'nın sarayına girmiş. Beyoğlu'ndaki Vallauri gibi, çikolata satan pastacılar "şekercibaşı" unvanını alıyormuş. Sarayın çikolataya ilgisinin esas kanıtı ise Sultan II. Abdülhamid devrine ait. Nestle bu tarihte padişahın tedarikçisi, sarayın çikolatacısıymış. Son Halife Abdülmecid henüz veliahtken masraf defterlerinde Nestle sütüne ve çikolataya rastlanıyor. Kızı Dürrüşehvar Sultan da çikolatayı pek seviyormuş.

İlk fabrika 1819'da kuruldu

Tarihteki ilk çikolata fabrikası İsviçre'de, 1819 yılında kuruldu. Kurucusu, çikolata ticaretinin sırlarını İtalya'da öğrenen François-Louis Cailler'di. Vevey civarındaki bu ilk fabrika, eski bir değirmenden ibaretti. Daha sonra Almanya, Fransa, İngiltere ve Amerika'da çikolata fabrikaları art arda açılmaya başladı. Türkiye'de ise 1927'de Nestle ilk çikolata fabrikasını kurdu. Feriköy'de.

Eczanede satılıyor

Çikolatanın direnci artırıcı bir özelliği olduğu düşünülüyor. 1940'larda eczanelerde nadir de olsa çikolatalı müshiller, "kuvvet çikolataları" bulunabiliyordu. Şimdi çok sevdiğimiz bu yiyeceğin, yine eczanelerde satılması eğilimi doğdu. Kalp-damar sistemini güçlendirici özelliğinden dolayı, kakao ekstresinden yapılmış takviyeler, bazı ülkelerde eczanelerde satılmaya başlandı bile.

Şifa niyetine...

Osmanlı topraklarındaki Katolik manastırlarında yaşayan din adamları sayesinde kakao içeceği pek çok hastalığın şifası olarak kabul görmüş: Çikolata, eczanelerde satılıyormuş. Doktorlar zayıf bünyeli kadınlara, hasta çocuklara sabah-akşam birer fincan çikolata içmelerini tavsiye ediyormuş.

Para olarak kullanılmış

Eskiden kakao çekirdekleri para olarak kullanılıyordu. Hatta arkeologların kazılarda sahte kakao çekirdeklerine, yani sahte paralara rastladıkları olmuş.

Bir çikolata reklamı.